

Seleucia

Sayı XV - 2025

Olba Kazısı Serisi

Seleucia XV

Olba Kazısı Serisi

Seleucia, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını Seleucia yayınına devretmiş sayılır. Seleucia kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia Dergisi, Sayı IV - 2014'den itibaren TR Dizin Ulakbim'de ve 2021'den itibaren Erih Plus'ta taranmaktadır.

<http://www.seleuciadergisi.com>

Editörler

Emel Erten
Diane Favro
Fikret Yegül
Murat Özyıldırım (Baş Editör)
Yavuz Yeğin

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Halit Çal
Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken
Prof. Dr. Efrumiye Ertekin
Prof. Dr. Emel Erten
Prof. Dr. Diane Favro
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Prof. Dr. Sedef Çokay Kepçe
Prof. Dr. Gülgün Köroğlu
Prof. Dr. Erendiz Özbayoğlu
Prof. Dr. Harun Taşkiran
Prof. Dr. Mehmet Tekocak
Prof. Dr. Ceren Ünal
Prof. Dr. Fikret K. Yegül
Prof. Dr. Ayşe Fatma Erol
Doç. Dr. Erkan Alkaç
Doç. Dr. Sabri Arıcı
Doç. Dr. Figen Çevirici Coşkun
Doç. Dr. Merih Ereğ
Doç. Dr. Kasım Oyarçın
Doç. Dr. Fikret Özbay
Doç. Dr. Sema Sandalcı
Doç. Dr. Muammer Ulutürk
Doç. Dr. Yavuz Yeğin
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Kaya
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Murat Özgen
Dr. Burak Erdem
Dr. Vujadin Ivanisevic
Dr. Murat Özyıldırım

Seleucia

Olba Kazısı Serisi

Sayı: XV

Yıl: 2025

ISSN: 2148-4120

ISBN: 978-625-6925-83-0

Yazışma Adresi

Doç. Dr. Yavuz Yeğin
Ankara Üniversitesi,
Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi, Diller Binası,
Oda no: Z7
Arkeoloji Bölümü No:45-45/A
06100 – Sıhhiye / Ankara – Türkiye
Tel: 0 312 310 32 80 / 1498
E – posta: ozyildirimmurat@gmail.com -
yavuzyeğin002@gmail.com
aemelerten@gmail.com

Yayının Adı: Seleucia (Dergi)

Yayın Türü: Yerel Süreli Yayın

Yayın Şekli: Yıllık – Türkçe ve İngilizce.

Yayın Sahibi: Bilgin Kültür Sanat Org. Yay. Bas.
Dağ. Paz. Gid. İnş. San ve Tic. Ltd. Şti. adına
Engin Devrez

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Engin Devrez

Yayının İdare Adresi: Bilgin Kültür Sanat Şti. Ltd.
Selanik 2 Cad. 64/13, Karadeniz İşhanı 3. Kat
Kızılay – Ankara
Tel: 0312 419 85 67
Sertifika no: 20193
www.bilginyayinevi.com
E – posta: bilginkultursanat@gmail.com

Baskı

Dijital Baskı Merkezi (Osman Sami Solak)
İvedikköy Mh. 1492. Cd. Yenimahalle /
ANKARA
Tel: 0533 577 6514
Matbaa Sertifika No: 70810

Teknik Düzenleme

Arş. Gör. Dr. Burak Erdem

Dağıtım

Selanik 2 Cad. 64/13, Karadeniz İşhanı 3. Kat
Kızılay – Ankara
Tel: 0312 419 85 67

Seleucia | Sayı XV | Mayıs 2025

Doğu Dağlık Cilicia Mimari Plastiği Bağlamında
Olba'dan Bir Grup Buluntu

*A Group of Finds from Olba in the Context of
Architectural Decoration in Eastern Rough Cilicia*

Emel Erten – Yavuz Yeğin

9

Su Kemerlerinin Ötesinde: Kırsalda Roma Yaşamı ve
Mimarisi

*Beyond the Reach of the Aqueducts: Roman Lives and
Architecture in the Countryside*

Fikret Yeğin

33

Juliana Anicia: "A Building Loving Woman"

Gender and Construction in Constantinople

*Juliana Anicia: "Yapı İşlerini Seven bir Kadın":
Constantinopolis'te Toplumsal Cinsiyet ve İnşaat*

Faaliyetleri

Diane Favro

55

Boncuk ve Vazo Yapımı Dışında

Tunç Çağ'ında Camın Farklı Kullanım Biçimleri

Different Uses of Glass in the Bronze Age

Other than Beads and Vessels

Emel Erten

71

Savatra'dan Yeni Adak Yazıtları

New Votive Inscriptions from Savatra

Mehmet Alkan – İlker Işık

93

Tyana Geç Antik Sur Duvarında Ele Geçen Bir

Define Hakkında İlk Değerlendirmeler

*First Evaluations of a Hoard Discovered in the Tyana
Fortress Wall*

Hüsamettin Hayri Şener

107

Gaziantep Gerçin Höyük'ten Savaş Arabası Şeklinde
Bir Kaide

A Chariot-Shaped Base from Gerçin Höyük, Gaziantep

Timur Demir – Özgür Çomak

121

Tarsus'da Türk İslam Dönemi Mihrapları

The Mihabs of Turkish-Islamic Period in Tarsus

Mustafa Kaya

139

Aizanoi Tiyatrosu'nun Scaenae Frons Düzeninin

Anadolu'daki Benzerleriyle Karşılaştırılması

*Comparison of the Scaenae Frons Order of the Aizanoi
Theatre with Similar Theatre Examples in Anatolia*

Fikret Özbay – İrem Kaya Yuki

161

Eski Çağ ve Geç Antik Çağ Yazılı Kaynaklarında
Zephyrium

Zephyrium in Ancient and Late Antique Written Sources

Muzaffer Yılmaz

183

Batı Karadeniz'de

Protohistorik Dönemlere Ait Yeni Veriler

*Recent Archaeological Evidence from the Protohistoric
Periods of the Western Black Sea Region*

Emrullah Kalkan - Yunus Emre Sevindik

193

Anamur'da Ortagonuş (Bahçegonuş) Hanı ve Çeşmesi
Ortagonuş (Bahçegonuş) Inn and Fountain in Anamur

Halil Sözlü – Sultan Eren

213

Ardahan'ın Hanak İlçesindeki Veli Kalesi

Veli Fortress in Hanak District of Ardahan

Özlem Oral

227

Roma Dönemi'nde Phokaia'yı Etkileyen

Depremlerdeki Arkeolojik İzler

*Archaeological Traces of Earthquakes Affecting Phokaia In
the Roman Age*

Sabri Arıcı

243

Eagle Figurine With Gold Medallion Holding a Ram
From Burdur Museum

*Burdur Müzesi'nden Koç Tutan Altın Madalyonlu Kartal
Figürini*

Salih Soslu

259

Antik Kaynaklar, Antropolojik ve Arkeolojik Veriler

Işığında Eski Çağ'da Dövme

*Tattooing in Antiquity in the Light of Ancient Literature,
Anthropological and Archaeological Data*

Ahmet Emirhan Bulut

287

Samsun, Bafra'daki Roma Dönemi Taş Sanduka

Mezarları ve Buluntularının Değerlendirilmesi

*An Evaluation of the Roman Period Stone Cist Graves
and Their Findings from Bafra, Samsun*

Orhan Alper Şirin

321

Aizanoi Kadoi ve Kotiaieon'dan Yün Üretimine İlişkin
Arkeolojik İzler

*Archaeological Evidence of Wool Production from Aizanoi,
Kadoi and Kotiaieon*

Aslıhan Özbay

347

Seyitömer Höyük'ten Ele Geçen Bir Grup Bıçak

A Group of Knives Found at Seyitömer Mound

Rana Başkurt Usta – Hüseyin Usta

367

Traianus'un Doğu Seferine İlişkin Arkeolojik Kanıtlar

Archaeological Evidence of Trajan's Eastern Campaign

Burak Erdem

383

Alahan Manastırı Mağara – Kilisesi

Cave-Church in Alahan Monastery

Murat Özyıldırım - Yavuz Yeğin

397

PRAEFATIO

SELEVCIA'nın 2025 sayısı bu yıl da zengin bir içerikle okurlarına ulaşıyor. Bu sayı ile aynı zamanda dergimizin on beşinci yılını da kutlama mutluluğu içindeyiz. Bu yıl aynı zamanda Olba kazıları da on beşinci yılını kutluyor. Bundan yirmi dört yıl önce, Olba akropolisinin eteklerinde mütevazı bir yüzey araştırması biçiminde başlayan çalışmamızın gelişerek, bir kazı haline gelmesinde on beş yılı geride bıraktık. Şimdi Olba'nın yerleşim tarihi, kentteki yaşam tarzı konusunda çok daha fazla bilgi sahibi olmanın sevincini ve gururunu taşıyoruz.

Olba kazısı ekibinin özveri ve gayretleri ile on beş yıldır aralıksız olarak yayınlanan SELEVCIA'nın bu sayısında, Anadolu arkeolojisini, sanat tarihini, epigrafisini, nüvizmatığını, mimarlık tarihini aydınlatan, yepyeni bulguları ve fikirleri içeren toplam yirmi bir bilimsel metin yer almakta. Bu çalışmaları yaparken emeklerini, deneyimlerini bizlerle, dergimizle paylaşan yazarlarımıza şükranlarımızı sunuyoruz.

Editörler:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Fikret Yegül

Dr. Murat Özyıldırım (Baş Editör)

Doç. Dr. Yavuz Yeğin

PREFACE

SELEVCIJA's 2025 issue reaches its readers with a rich content this year as well. With this issue, we are also happy to celebrate the fifteenth anniversary of our journal. This year, the Olba excavation project is also celebrating its fifteenth anniversary. Twenty-four years ago, we started our work as a modest surface survey on the lower slopes of the Olba acropolis and it has been fifteen years since it turned into a full-scale excavation. Now, we are happy and proud to have much more information about Olba's settlement history and the lifestyle in the city.

This issue of SELEVCIJA, which has been published continuously for fifteen years thanks to the dedication and efforts of the Olba excavation team, includes a total of twenty-one scientific texts that shed light on Anatolian archaeology, art history, epigraphy, numismatics, and architectural history, and include brand new findings and ideas. We would like to express our gratitude to our authors who shared their efforts and experiences with us in our journal.

Editors:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Fikret Yegül

Dr. Murat Özyıldırım (Editor in Chief)

Assoc. Prof. Dr. Yavuz Yeğin

Olba Kazısı Serisi

Seleucia

Makale Başvuru Kuralları

Seleucia, Olba Kazısı yayını olarak yılda bir sayı yayınlanır. Yayınlanması istenen makalelerin en geç Şubat ayında gönderilmiş olması gerekmektedir. Seleucia, arkeoloji, eski çağ dilleri ve kültürleri, eski çağ tarihi, sanat tarihi konularında yazılan, daha önce yayınlanmayan yalnızca Türkçe, İngilizce çalışmaları ve kitap tanıtımlarını yayımlar.

Yazım Kuralları

Makaleler, Times New Roman yazı karakterinde, word dosyasında, başlık 12 punto baş harfleri büyük harf, metin ve kaynakça 10 punto, dipnotlar 9 punto ile yazılmalıdır. Sayfa sayısı, kaynakça dâhil en çok on sayfa olmalıdır. Müze, kazı, yüzey araştırması malzemelerinin yayın izinleri, makale ile birlikte yollanmalıdır. Kitap tanıtımları, üç sayfayı geçmemelidir. Çalışmada ara başlık varsa bold ve küçük harflerle yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetler, makale adının altında, 9 punto, iki yüz sözcüğü geçmemelidir. Özetlerin altında İngilizce ve Türkçe beşer anahtar sözcük, 9 punto olarak “anahtar sözcükler” ve “keywords” başlığının yanında verilmelidir. Doktora ve yüksek lisans tezlerinden oluşturulan makaleler, yayına kabul edilmemektedir.

- Dipnotlar, her sayfanın altında verilmelidir. Dipnotta yazar soyadı, yayın yılı ve sayfa numarası sıralaması aşağıdaki gibi olmalıdır. Demiriş 2006, 59.
- Kaynakça, çalışmanın sonunda yer almalı ve dipnottaki kısaltmayı açıklamalıdır.

Kitap için:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Makale için:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Makalede kullanılan fotoğraf, resim, harita, çizim, şekil vs. metin içinde yalnızca (Lev. 1), (Lev. 2) kısaltmaları biçiminde “Levha” olarak yazılmalı, makale sonunda “Levhalar” başlığı altında sıralı olarak yazılmalıdır. Bütün levhalar, jpeg ya da tift formatında 300 dpi olmalıdır. Alıntı yapılan levha varsa sorumluluğu yazara aittir ve mutlaka alıntı yeri belirtilmelidir.
- Levha sayısı her makalede 10 adet ile kısıtlıdır.
- Latince - Yunanca sözcüklerin yazımında özel isimlerde; varsa Türkçe ek virgülle ayrılmalı, örneğin; Augustus’un, cins isimler italik yazılmalı, varsa Türkçe ek, italik yapılmadan sözcüğe bitişik yazılmalıdır, örneğin; *caveanın*.
- Tarih belirtilirken MÖ ve MS nokta kullanılmadan, makale başlıkları ile yazar ad ve soyadlarında sadece baş harfler büyük harf olarak yazılmalıdır.

Olba Excavations Series

Seleucia

Scope

Seleucia is annually published by the Olba Excavations Series. Deadline for sending papers is February of each year. Seleucia features previously unpublished studies and book reviews on archaeology, ancient languages and cultures, ancient history and history of art written only in Turkish or English.

Publishing Principles

Articles should be submitted as word documents, with font type Times New Roman, font sizes 12 points for headings (first letters should be capitalized), 10 points for text, and 9 points for footnotes and references. The number of pages of each article should not be longer than ten pages, including the bibliography. If the study is on some material/materials from a museum or an excavation, the permission for publication should be submitted together with the article. The book reviews should not be longer than three pages. If there are sub-titles, the headings should be written bold with small letters. Abstracts written in both Turkish and English should appear below the heading of the article, should be size of 9 points and minimum count of words should be 200. Below the abstracts, a minimum of 5 keywords for both languages should be included (of size 9 points) below the headings “anahtar sözcükler” and “keywords”. The articles produced out of master’s theses or doctoral dissertations will not be accepted for publication.

- Footnotes should be given under each page. The ordering of author surname, year of publication and page number should be as follows: Demiriş 2006, 59.
- The reference list should appear at the end of the study and should explain the abbreviation given in the footnote.

Book format:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., Istanbul.

Article format:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, Istanbul.

- Photographs, pictures, maps, drawings, figures etc. used in the article should be referred to in the text as (Fig. 1), (Fig. 2) as abbreviations, and an ordered list of these items should appear at the end of the article under the heading “Figures”. All figures should be in JPEG or TIFF format with 300 dpi. If there are figures cited, the responsibility lies with the author and citation should be explicitly given. The number of figures for each article is limited to 10.

Aizanoi Kadoi ve Kotiaecion'dan Yün Üretimine İlişkin Arkeolojik İzler

Aslıhan Özbay*

Öz

Arkeolojik kanıtlar ve epigrafik belgeler Hititlerden itibaren küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ve buna bağlı gelişen yün/tekstil üretiminin Phryg ekonomisinin merkezinde yer aldığını göstermektedir. Antik kaynaklar ve epigrafik belgeler, MS 1. yüzyıldan itibaren Phrygia Bölgesi'nde Lykos Vadisi'nde yer alan Hierapolis ve Laodikeia kentlerinin kaliteli tekstil ürünleri ve büyük ölçekli üretimleri ile ön plana çıktığına işaret etmektedir. Dolayısı ile bölgenin yün ve tekstil üretimine ilişkin çalışmaların odak noktasında, Lykos Vadisi'nde bulunan üç kent Hierapolis, Laodikeia ve Kolossai yer almaktadır. Ancak, Herodotos'un "*en çok koyun sürüsüne sahip (πολυπροβατώτατοι)*" ifadesi bölgenin tamamında koyun ve keçi yetiştiriciliğinin ön plana çıktığına işaret etmektedir. Ayrıca *Puteoli* yazıtı gibi tüccarların ticari faaliyetlerini belgeleyen yazıtlarda yün ticareti ile ilişkili olarak sadece bölge isminin verilmesi, bölgede ana üretim merkezleri (Kolossai, Laodikeia ve Hierapolis) dışında kalan farklı kentlerden de yün ihracatı yapıldığını işaret etmektedir. Çalışmanın amacı, hakkında az şey bilinen Phrygia Epiktetos Bölgesi'nde yürütülen küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ve buna bağlı gelişen yün üretimi ve ticaretinin boyutlarını saptamaktır. Bu noktada, Phrygia Epiktetos'un merkez kenti konumundaki Aizanoi'dan ele geçen çoban loncasına ait sunak, Kotiaecion'dan ele geçen *pedum* kabartmalı mezar steli ve Strabon'un Phrygia Epiktetos kentleri arasında saydığı Kadoi kent atölyelerinde üretilen çoban steli bu kentlerde yürütülen küçükbaş hayvancılık faaliyetleri ve yün ticaretine ilişkin yeni önerilerde bulunulmasına olanak sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aizanoi, Kotiaecion, Kadoi, Yün, Lonca.

Archaeological Evidence of Wool Production from Aizanoi, Kadoi and Kotiaecion

Abstract

Archaeological evidence and epigraphic documents indicate that since the Hittite period, small livestock breeding and the associated wool/textile production have been central to the Phrygian economy. Ancient sources and epigraphic records suggest that from the 1st century AD onwards, the cities of Hierapolis and Laodikeia in the Lykos Valley of the Phrygia Region

* Dr. Öğr. Üyesi Aslıhan Özbay, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Kütahya, Türkiye. E-posta: aslihan.ozbay@dpu.edu.tr, Orcid no: 0000-0002-8519-5665.

became prominent for their high-quality textile products and large-scale production. Therefore, studies on wool and textile production in the region have primarily focused on three cities in the Lykos Valley: Hierapolis, Laodikeia, and Kolossai. However, Herodotus' statement that the region was "most abundant in sheep" (πολυπροβατώτατοι) indicates that sheep and goat breeding was widespread throughout the entire region. Additionally, inscriptions documenting the commercial activities of traders, such as the Puteoli inscription, mention the region in connection with the wool trade without specifying particular cities. This suggests that wool exports were carried out not only from major production centers (Kolossai, Laodikeia, and Hierapolis) but also from other cities in the region.

This study aims to determine the extent of small livestock breeding and the associated wool production and trade in the lesser-known Phrygia Epiktetos region. In this context, the shepherd guild altar from Aizanoi, the tomb stele with a pedum relief from Kotiaion and the shepherd stele produced in Kadoi—one of the cities mentioned by Strabo among the Phrygia Epiktetos settlements—provide new insights into small livestock farming activities and the wool trade in these cities.

Keywords: Aizanoi, Kotiaion, Kadoi, Wool, Guild.

Giriş

Antik yazarlar Phrygia Bölgesi'ndeki yün üretiminden bahsederken, Lykos Vadisi'ndeki üç kent olan Kolossai, Laodikeia ve Hierapolis'e odaklanmaktadır (**Lev 1**). Phrygia Epiktetos Bölgesi'ndeki kentlerin yün üretimine ilişkin antik yazarlar sessiz kalırken Dio Chrysostomus (*Dio Chrys., Or. 35.13*), Dağlık Phrygia bölgesinde yer alan Kleainai (Apameia Kibotos) hakkındaki aktarımlarında kentteki koyun sürülerinin fazlalığından söz etmektedir. Phrygia Epiktetos'ta, Aizanoi ve Dorylaion dışında kalan kentlerde sistematik kazı çalışmalarının yapılmamış olması, bu kentlerdeki yün üretimi ve tekstil üretimine ilişkin bilgileri sınırlı kaynaklardan edinmemize neden olmaktadır. Nacolea ve Dorylaion'dan ele geçen yazıtlar tarım temelli ekonominin ağırlıklı olduğu bu kentlerde büyükbaş hayvan yetiştiriciliğinin ön plana çıktığına işaret etmektedir. Kotiaion ve Kadoi'dan¹ ele geçen mezar stelleri ve Aizanoi'dan ele geçen iki sunak bu kentlerde yürütülen küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ve yün üretimine ilişkin kısıtlı ancak önemli veriler sunmaktadır. Özellikle, Aizanoi'da son yıllarda yapılan kazılar² sonucunda ele geçen *pedum* kabartmalı sunağın çoban loncası ile ilişkilendirilmesi, kentte küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin önemli ekonomik faaliyetler arasında yer aldığını göstermektedir.

Çalışmanın ilk bölümünde, Lykos vadisinde yer alan ana üretim merkezleri Kolossai, Laodikeia ve Hierapolis'e odaklanılmıştır. Buradaki ana amaç bu kentlerdeki endüstriyelleşmiş yün üretimin boyutları ile Phrygia Epiktetos kentlerindeki üretimin boyutlarına ilişkin mümkün olduğunca karşılaştırmanın yapılabilmesidir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise

1 Kütahya Müzesi envanterinde yer alan Kadoi üretimi mezar steli Kütahya Müze Müdürlüğü'nün izni ile tarafıma yayına hazırlanmaktadır.

2 Aizanoi Kazıları için bkz., Coşkun vd. 2023, 419- 440; Coşkun vd. 2024, 185-206

Dorylaion ve Nacolea'da tespit edilen, sürülerin korunması için adanan yazıt ve kabartmalara kısaca değinilmiş, ardından küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin daha net kanıtlarının tespit edildiği Kotiaieon, Kadoi ve Aizanoi'daki yün üretimine ilişkin arkeolojik veriler değerlendirilmiştir.

Phrygia Bölgesinde Yün ve Tekstil Üretimi

Tekstil üretim zincirinin başlangıç noktası şüphesiz koyun ve keçi yetiştiriciliğidir. MÖ 6500'den itibaren koyun sürülerinin, insanların et ihtiyacını karşılamadan yanı sıra yünleri içinde yetiştirildiği bilinmektedir³. Bu dönemde koyun ve keçi sürülerinde görülen sayısal artış bu hayvan türlerinin ekonomik değer kazandığını göstermektedir⁴. Vila ve Helmer, yün üretimi ve buna bağlı gelişen tekstil üretiminin, MÖ 3000 dolaylarında temellerinin atıldığını dile getirmektedir⁵.

Neolitik Dönemden itibaren Anadolu'nun temel ekonomik faaliyetlerinin başını çeken küçükbaş hayvan yetiştiriciliği tarihsel süreçte kesintisiz olarak devamlık göstermiştir. Neolitik Dönemde gelişen küçük ölçekli yün ve tekstil üretimi ilerleyen dönemlerde daha komplike ve endüstriyel üretime evrilmiştir⁶. Kalkolitik Dönemde, Anadolu'da küçükbaş hayvancılık faaliyetlerinin yaygınlaştığı görülmektedir⁷. Ancak Anadolu'da endüstriyel boyuttaki yün ve tekstil üretimine ilişkin ilk izleri Erken Tunç Çağı'nda karşımıza çıkmaktadır. Yılmaz, bu dönemde görülen nüfus artışının Anadolu'da endüstriyel boyuttaki üretimi tetiklediğini aktarmaktadır. Araştırmacı, Troia ve İkiztepe gibi merkezlerde büyük ölçekli tekstil üretiminin belgelendirildiğini de eklemektedir⁸. MÖ 18. yüzyıla ait Mari belgeleri Asurlu tüccarların Anadolu'ya tekstil ihraç etmenin yanı sıra yün ticaretinde de aktif rol oynadıklarını göstermektedir⁹. Hitit saray envanterleri, koyun yünü üretiminin iç pazar talebinin üzerine çıkarak başlıca ticaret unsurlarından olduğuna işaret eder¹⁰. MÖ 10. yüzyıldan itibaren Orta ve Batı Anadolu'da etkin güç haline gelen Phryglerin, bölgenin güneybatısında yer alan Neo-Hitit devletler ile tekstil üretiminde boy ölçüşmesi¹¹ aynı zamanda gelişmiş küçükbaş hayvancılık faaliyetlerinin de işaretidir.

Ayrıca, Gordion'da tespit edilen büyük ölçekli tekstil atölyeleri, Erken Phryg Dönemi'nde bölgedeki yoğun koyun ve keçi yetiştiriciliğinin en önemli kanıtıdır¹². Thonemann, Gordion'dan hareketle Orta Phryg Dönemi'nde tarımsal üretimin yoğun olduğunu,

3 Vila – Helmer 2014, 23.

4 Maner 2018, 44.

5 Vila ve Helmer 2014, 23.

6 Yılmaz 2022, 7.

7 Yılmaz 2022, 7-8.

8 Yılmaz 2022, 7-8.

9 Breniquet – Michel 2014, 7.

10 Baccelli vd. 2014, 98.

11 Şare Ağtürk 2014, 258, Burke 2007, 101.

12 Thonemann 2013, 10; Burke 2005, 70- 72.

Geç Phryg Dönemi'ne gelindiğinde ise tarımsal üretimin yerini geniş ölçekli hayvancılık faaliyetlerine bıraktığını aktarmaktadır¹³.

MÖ 334'de Büyük İskender'in Pers hâkimiyetini sonlandırmak üzere Anadolu'ya girmesinin ardından tüm Anadolu'da olduğu gibi Phrygia Bölgesi'nde de köklü bir kültürel değişim yaşanmıştır. Bölgenin çalkantılı siyasi yaşamı Helenistik Dönemde de devam etmiştir. Bölge, İskender'in ölümünün ardından Hellenistik krallıklar arasında el değiştirmiş olmasına rağmen, tüm Anadolu'da olduğu üzere Phrygia Bölgesi'nde de kentleşme sürecinin hız kazandığı görülmektedir¹⁴. Bu dönemde, Lykos Vadisi'nde yer alan Laodikeia, Hierapolis ve Kolossai kentlerinin dokuma ve yün üretimi ile ön plana çıktığı görülmektedir¹⁵. Ancak, bu kentlerin yün ve tekstil üretiminde markalaşması Roma Dönemi'nde doruk noktasına ulaşmıştır. Şimşek, Laodikeia'da üretilen kaliteli yünün geniş bir coğrafyaya dağılmasını, kentin ürünlerinin Lykos Nehri'nin beslediği göl ve Büyük Menderes Nehri ile kıyı kentlerine rahat ulaştırılmasıyla ilişkili olduğunu aktarmaktadır¹⁶. Benzer bir saptama, Laodikeia'nın komşu kenti olan Hierapolis için de geçerlidir. Bu duruma ek olarak adı geçen kentlerin birbirine yakın konumları ve kentler arasında yün ve tekstil üretimine ilişkin iş birlikleri, bu kentlerin hem lüks hem de orta kalitede yün, tekstil üretimi ve boyamada markalaşmalarının önünü açmıştır¹⁷. Thonemann, Lykos Vadisi'nde yer alan kentlerdeki (Hierapolis ve Laodikeia) endüstriyel üretimi, *agglomeration ekonomisinin* iyi bir örneği olarak nitelendirmektedir¹⁸.

Antik yazarlar ve epigrafik belgeler, Lykos Vadisi'ndeki kentlerdeki yün ve tekstil üretimine ilişkin net kanıtlar sunmaktadır. Pilinius (*Plin. NH. 21, 27*), Kolossai'nın *Kolossinum* adı verilen parlak kırmızı veya mor yünü ile ünlü olduğunu ifade etmektedir. Kentteki yün üretimi, Laodikeia ve Hierapolis'in yün ve tekstil üretiminde ön plana çıkması ile önemini yitirmiştir¹⁹.

Vitruvius (*Vitr. De. Arch., III.14*), Hierapolis kentinde yetiştirilen koyunların yumuşak yünlerinden bahsetmektedir. Roma Dönemi'nde yün boyama-özellikle mor boyacılık ile ön plana çıkan Hierapolis'e ilişkin Strabon (*Strab. Geo. XIII.4.14*), kök boya ile boyanan yünün Hierapolis'in suları ile yıkandığında mora dönüştüğünü aktarmaktadır. Kentin merkezinden yükselen kireçli, sıcak su kaynakları tekstil üretiminde maliyetini en aza indirmekte idi²⁰.

Laodikeia kenti, Lykos vadisindeki endüstriyel tekstil üretiminin başlangıç noktası olarak nitelendirilmektedir. Strabon (*Strab. Geo. XII. 7.16*), Laodikeia'da yüksek kalitede yün elde

13 Thonemann 2013, 12.

14 Thonemann 2013, 17-24.

15 Erdemir 2011, 108.

16 Şimşek 2013, 23.

17 Thonemann 2011, 187

18 Thonemann 2011, 187. Agglomeration ekonomisi: Belirli bir coğrafi bölgede aynı veya ilişkili iş kollarının yoğunlaşması sonucunda gelişen ekonomik avantajlardır. Bu durum işletme, tedarikçi ve iş gücünün merkez kabul edilen bölgede bir araya gelerek verimliliğin artırılıp maliyetin düşürülmesiyle gerçekleşir.

19 Benda Weber 2013, 113.

20 Thonemann 2011, 188.

etmek için koyun sürülerin yetiştirildiğini aktarır ve bu sürülerden elde edilen yumuşak kuzguni siyah renkteki yünü, Miletos yününden daha üstün olarak nitelendirir. Vitruvius (Vitruvius, VIII.3), Laodikeia'da yetişen koyunların üreme mevsiminde içtikleri kötü kokulu sudan dolayı yavrualarının kırçılı, kahverengi ve kuzguni siyah olarak doğduklarını aktarmaktadır. Diocletianus'un Tavan Fiyatlar Fermanı'nın (*Edictum de Pretiis Rerum Venalium*) yün üzerine olan XXV. bölümünde Laodikeia üretimi yünü, İtalya'daki büyük üretim merkezlerine kıyasla daha düşük kalitede olarak değerlendirilmiştir. Buna karşın yine fermanın tekstil ile ilişkili bölümlerinde, kentteki büyük ölçekli tekstil üretimine de değinilmiştir²¹.

Thonemann, Laodikeia ve Hierapolis kentlerinin, Roman İmparatorluğu altındaki ihracat şehirleri kavramına iyi birer örnek oluşturduğunu aktarmakta ve bu şehirlerde yaşayan kentli elit kesimin servetini lüks mal üretiminde uzmanlaşmaları ile elde ettiklerini dile getirmektedir²². Araştırmacı, sektörün büyük toprak sahipleri tarafından teşvik edildiğini ve sosyo-ekonomik basamağın en altındaki çobanların dahi yün ve tekstil üretimi sayesinde bir miktar refaha ulaştığını belirtmektedir²³.

Aizanoi ve Kotiaieion'dan Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliği ve Yün Üretimine İlişkin İzler

Antik kaynaklar Lykos Vadisi'ndeki yün ve tekstil üretimi ile ilişkili kentlerin (Kolossai, Laodikeia ve Hierapolis) isimlerini açıkça belirtilmektedir. Ancak, İskenderiye, Suriye ve Anadolu ile etkin ticari ilişkiler içindeki tüccarlara ait *Puteoli* yazıtında olduğu gibi, yün ithalatı yapılan kentlerin ismi belirtilmeksizin yalnızca Phrygia tanımının kullanıldığı yazıtlarda mevcuttur²⁴. Levick, bazı ürünlerin bölge ismi ile anıldığını dile getirir ve bu ürünlerin, bölgenin ticari kimliği ile özdeşleşerek bölge ekonomisine katkıda bulunduğunu ekler. Araştırmacı, "Kilikia" adı ile bilinen keçi kılından yapılan halılarının bölge ismiyle tanımlanmasını bu savına destek olarak göstermektedir²⁵. Bu noktada asıl soru, tüccarlar tarafından dikilen bu yazıtlarda "Phrygia" kelimesi ile sadece kaliteli yün ve tekstil üreten Laodikeia ve Hierapolis kentlerinin mi kastedildiği, yoksa bu iki kentin yanı sıra bölgede daha düşük kalitede yün üreten diğer kentlerin de bu kapsama girip girmediğidir. Roma'dan ele geçen Hadrianus Dönemi'ne ait sikkeler (*Adventus* ve *Restitutor* serileri)²⁶ üzerinde Phrygia personifikasyonun çoban ikonografisiyle tasvir edilmesi, küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin tüm bölge ile özdeşleştirildiği şeklinde yorumlanabilir. M. Varro (*Varr. Rer. Rust.* 2.1.5, 2.6.3), Phrygia'da koyun ve keçi sürülerinin yoğun olarak bulunduğunu aktarır. Varro'nun bu aktarımları da küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde belli bir kentin isminden ziyade bölgenin tamamını kastettiği şeklinde yorumlanabilir. Lykos Vadisi'nde yer alan kentler dışında Dağlık Phrygia bölgesinde yürütülen küçükbaş hayvan yetiştiricilik faaliyetlerine ilişki en

21 Wild 2014, 13.

22 Thonemann 2011, 186.

23 Thonemann 2011, 190.

24 Broughton 1938, 550.

25 Levick 2004, 195.

26 Kelp 2013, 88.

net aktarım Dio Chrysostomus'dan gelmektedir. Dio Chrysostomus (*Dio Chrys., Or. 35.13*), Dağlık Phrygia Bölgesi'nde yer alan Kleainai (Apameia Kibotos) kentinde koyun ve sığır sürülerinin fazlalığından bahsetmektedir.

Anadolu'da Roma Dönemi'nde başlayan hızlı kentleşme sürecinden²⁷ Phrygia Epiktetos'un da içinde bulunduğu Dağlık Phrygia Bölgesi de etkilenmiştir. Söz konusu duruma karşın bu kentlerin tarım ve hayvancılık temelli ekonomik yapıları, kırsal yerleşim ile kent merkezi arasında sıkı bir bağ oluşturmuştur. Phrygia Epiktetos kentlerinden ele geçen adak yazıtları, mezar sunak ve stelleri bu kentleşme sürecinde tarım ve hayvancılık temelli ekonomik faaliyetlerin devam ettiğini göstermektedir. Çalışmanın odak noktasını oluşturan Aizanoi, Kadoi ve Kotiaecion'da yürütülen küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ve buna bağlı gelişen ticari faaliyetlere geçmeden önce, Phrygia Epiktetos'ta tespit edilen Dorylaion ve Nacolea kentlerinin ekonomik yapısı içinde hayvancılık faaliyetlerine kısaca göz atmak bu üç kentte (Aizanoi, Kadoi ve Kotiaecion) ele geçen az sayıdaki arkeolojik buluntunun öneminin daha net anlaşılmasını sağlayacaktır.

Phrygia Epiktetos kentlerinde bulunan adak yazıtları, bu kentlerde yürütülen tarım ve hayvancılık faaliyetlerine ışık tutmaktadır. Özellikle Dorylaion ve Nacolea'dan ele geçen hayvanların korunması için adanan kabartma ve yazıtlar bu kentlerde büyükbaş hayvan yetiştiriciliğinin ön plana çıktığına işaret etmektedir.

Phrygia Epiktetos'un kuzeybatısında yer alan Dorylaion kentindeki küçükbaş hayvan yetiştiriciliğine ilişkin en net kanıtların başında höyüğün Erken Tunç Çağı tabakalarında bulunan pışmış toprak küçükbaş hayvan figürinleri ve tezgâh ağırlıkları gelmektedir²⁸. Ioannes Kinnamos (1118- 1207) *Historia* isimli eserinde Dorylaion'un verimli ovalarında gezen sığır ve koyun sürülerinden bahsetmektedir. Bu durum kentteki hayvan yetiştiriciliğinin devamlılığına ilişkin iyi bir örnek teşkil eder. Kentin, Roma Dönemi'ne ait hayvanlar için adanan adak yazıtlarında ve kabartmalarda büyükbaş hayvanların yer alması dikkat çekicidir²⁹. Bu durum kentte tarım faaliyetlerinin yoğunluğu ile paralel olarak büyükbaş hayvan yetiştiriciliğinin önem kazanması olarak yorumlanabilir. Benzer bir durum Nacolea kenti içinde söz konusudur. Eskişehir'e bağlı Seyitgazi ilçesine lokalize edilen kentin konumu tam olarak belirlenememesine karşın kentin Dorylaion (Eskişehir-Seyitgazi) ve Amorium (Afyonkarahisar-Emirdağ) arasında kalan bölgede yer aldığı düşünülmektedir. Roma İmparatorluk Dönemi ve Bizans Dönemi'nde önemli ticaret ve askeri güzergahlarının Nacolea üzerinden geçmesi, kente bölgesel düzeyde stratejik önem kazandırmıştır³⁰. Kentin ekonomik yapısı tarım temelli olmakla birlikte, adak stellerinden kentte büyükbaş hayvancılık faaliyetlerinin de yürütüldüğü anlaşılmaktadır. İznik, bölge halkının hayvancılıkla olan ilişkisinin yazıtlarda açıkça vurgulandığını belirtir ve hayvan türlerinin yazıtlara eklenmesini

27 Levick 2004, 191.

28 Baştürk – Baştürk 2022, 295-296.

29 İznik 2006, 78.

30 İznik 2006, 127.

hayvancılığın bölgedeki önemi ile açıklar³¹. Nacolea'da tespit edilen yazıtların tamamı Dorylaion örneğinde olduğu gibi büyükbaş hayvanlarla ilişkilidir³².

Kütahya'nın merkez ilçesi ve çevresine lokalize edilen Kotiaieion kentinin büyük bölümü modern yerleşimin altında kalmasından dolayı, kente ilişkin arkeolojik buluntular oldukça sınırlıdır. İç Anadolu Bölgesi ile Ege Bölgesi, Marmara Bölgesi ile Akdeniz Bölgesi arasındaki geçiş noktasında yer alan kent³³, ticaret yolları ile olan ilişkisiyle stratejik bir konuma sahiptir. Kotiaieion'dan ele geçen *pedum* kabartmalı mezar steli, Phrygia Epiktetos'taki küçükbaş hayvan yetiştiriciliğine ilişkin kısıtlı ipuçları vermektedir. Kapı şeklindeki mezar stelinin sahibinin kimliği oldukça tartışmalıdır (**Lev. 2**). Stelin alınlık kısmında yer alan erkek portresinin yanında vev olarak tasvir edilen *pedum*dan dolayı Waelkens, mezar sahibini çoban olarak nitelendirirken³⁴; Buckler, Calder ve Cox, stel üzerinde yer alan çoban esasını *καλαῖρος* olarak nitelendirir ve mezar sahibinin Dionysos rahibi olduğu önerisinde bulunmaktadır³⁵. Ancak, Kadoi'dan ele geçen bir diğer mezar steli Waelkens'in önerisini doğrular niteliktedir³⁶.

Günümüzde, Kütahya ilinin Gediz ilçesine lokalize edilen Kadoi Antik Kenti, Strabon (*Strab. Geo. XII.8.12*) tarafından Phrygia Epiktetos kentleri arasında anılmaktadır. Strabon kenti Epiktetos sınırları içinde anmasına karşın kentin bazı yazarlar tarafından Mysia Bölgesi'nde anıldığını da eklemektedir. Pastoral idealizmin iyi birer örneği olan Kadoi mezar stelleri kentin demografik yapısını anlamlandırmada önemli bir role oynamaktadır. Bu bağlamda günümüzde Kütahya Müzesinde korunan Kadoi üretimi çoban steli kentte yürütülen ekonomik faaliyetler arasında küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin yer aldığını işaret etmekle birlikte, bölgenin çoban ikonografisini anlamlandırılmasında önemli bir role sahiptir (**Lev 3**)³⁷. Waelkens³⁸, bölgede tespit edilen çobanlara ait stel ve sunakların Yukarı Tembris Vadisi ve Kotiaieion'da yoğunlaştığını, söz konusu eserler üzerinde çobanların doğrudan tasviri yerine Hellenistik Dönem'den itibaren pastoral idealizminin sembolü olarak kullanılan *pedum*³⁹, *forpex* ve erkek hayvanları hadım etmede kullanılan bıçak gibi mesleğe özgü sembollerin tasvir edildiğini belirtmektedir. Ancak, Kadoi'dan ele geçen stel üzerinde yer alan çoban figürünün neredeyse eksiksiz bir ikonografide tasvir edildiği görülmektedir. Söz konusu stel üzerindeki çoban figürü, sırtında asılı *pedumu*, sağ bacağının yanında yer alan kırkma makası ve boynuna sardığı yünden yapılmış kalın atkısı ile bölgenin çoban ikonografisini net bir biçimde gözler önüne sermektedir.

31 İznik 2006, 149.

32 İznik 2006, 177-179, 181.

33 İznik 2006, 214.

34 Waelkens 1977, 286.

35 Buckler vd.1925, 159, Lev. XXI, Fig. 146.

36 Waelkens 1977, 286.

37 Aynı atölyede üretildiği tespit mezar stellerinin yazıt kısmında verilen tarihlerden hareketle Kadoi çoban steli MS 3. yüzyıla tarihlendirilmektedir.

38 Waelkens 1977, 286-287.

39 Zidan Ali 2022, 385.

Kotiaion ve Kadoi'dan ele geçen çobanlara ait mezar stelleri, bu kentlerde küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapıldığını işaret etmektedir. Hemen eklemek gerekir ki küçükbaş hayvan yetiştiriciliği şüphesiz yün üretiminin ilk adımını oluşturmaktadır. Dolayısıyla çoban ikonografisinde tasvir edilen stel sahiplerinin yün ticareti ile uğraşması olasılık dahilindedir. Ancak, söz konusu stellerden hareketle yün üretimi ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin boyutlarına ilişkin bir çıkarımda bulunmak mümkün değildir.

Aizanoi'un MS 1. yüzyıldan itibaren Phrygia Epiktetos'un merkez kenti konumuna gelmesinde şüphesiz Zeus Tapınağı ve Roma ile kurduğu yoğun ilişkilerin büyük rolü olmuştur. Bunun yanı sıra kentin yol güzergahlarının merkezinde yer alması yükselişinde önemli bir paya sahip olmalıdır. French, Aizanoi'un altı yolun kesişim noktasında yer aldığını, dolayısıyla kentin sosyal ve kültürel bağlamda, Phrygia Epiktetos'un diğer kentlerine oranla hızlı bir gelişim gösterdiğini aktarmaktadır⁴⁰. Yol ağlarının merkezindeki kent, konumu itibarıyla ticaretin de merkezinde yer almaktadır. İmparator Diocletianus'un "*Tavan Fiyatlar Fermanı/ Edictum de Pretiis Rerum Venalium*"⁴¹ bir örneğinin Aizanoi'da bulunması kentin yoğun ticari faaliyetlerine işaret eden iyi bir örnektir. Tomis'den⁴² ele geçen mezar anıtı Aizanoi'un geniş çaplı ticari ilişkilerini anlamlandırmada önemli bir örnek teşkil eder⁴³. Söz konusu mezar anıtının imparatorluğun kuzeybatısında yer alan Nicomedia ve Aizanoi'dan gelen iki tüccara (baba-oğul) ait olduğu anlaşılmaktadır. Levick, mesleklerinden dolayı evlerinden uzakta ölen bu tüccarlardan birinin ismi olan Menophilus'un, Aizanoi'un yüksek sınıfı tarafından kullanılan isimlerden biri olduğunu dile getirmekte ve diğer kişi adının Roma *cognomeni* (lâkabı) olan Bassus'u taşımasına dikkat çekmektedir⁴⁴.

Modern araştırmacılar, Phrygia bölgesinin tamamında olduğu gibi Aizanoi'da da tarım ve hayvancılık temelli ekonominin hâkim olduğunu belirtmekte ve kentte küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ve buna bağlı gelişen yün ve tekstil endüstrisinin varlığından söz etmektedir. Araştırmacılar bu savlarının dayanağı olarak kadınlara ait mezar stelleri üzerinde yer alan yün işleme aletlerini göstermektedir⁴⁵. Ancak kadınlara ait mezar stellerinde görülen yün işleme aletlerinin, bu kadınların profesyonel olarak yün ürettiğine işaret edip etmediği konusu günümüzde hala tartışmalıdır.

Lovén, kadın mezarlarında görülen yün eğirme ile ilişkili tasvirlerin, geleneksel kadın ikonografisinin bir parçası olduğunu dile getirmekte; bu tasvirlerin Roma'nın cinsiyet ideolojisi ve kadınlara yönelik ahlaki standartları ile ilişkili olduğunu aktarmaktadır⁴⁶. Bahsi geçen cinsiyetçi ideolojinin temelleri şüphesiz daha erken dönemlere dayanmaktadır. Cinsiyete bağlı

40 French 1993, 199; İznik 2006, 261.

41 İznik 2011, 109.

42 Tomis Kenti, Romanya'nın güneydoğusunda Karadeniz'e kıyısı olan Mangalia kentine lokalize edilmektedir.

43 Levick 2004, 189.

44 Levick 2004, 189.

45 İznik 2006, 297-298.

46 Lovén 2007, 351.

meslek ayrımının en iyi örneklerinde biri Myken saraylarında karşımıza çıkar. MÖ 15.-13. yüzyıllara ait Linear B Palatial (saray) arşivleri, Myken saray ekonomisinde yünün önemli bir role sahip olduğunu göstermektedir⁴⁷. Söz konusu tabletler saray denetiminde olan 100.000 baş koyun, keçi ve tekelardan oluşan bir sürünün varlığını belgelemektedir. Bu sürülerden yaklaşık 52.000 kg'lık bir yün elde edildiği ve bu yünlerden her biri 10 kg. ağırlığında yaklaşık 5.000 - 7.000 adet kumaş üretildiği anlaşılmaktadır⁴⁸. Aynı Linear B tabletlerinde, tekstil üretiminin her aşamasında çalışan işçilerin cinsiyete göre profesyonelleştiği görülmektedir. Buna göre; saraya ait büyük ölçekli koyun sürülerini yönetmek için çok sayıda erkek işçi (çoban) çalıştırılırken, yünü işleme ve tekstil üretimi için kadın işçilerin çalıştırıldığı anlaşılmaktadır. Yazıtlar saray adına tekstil üretiminde çalışan kadınlara üretim hedefi konulduğunu da belgelemektedir⁴⁹. Myken Linear B Palatial tabletleri, yün ve dokuma işçiliğinin en erken dönemlerden itibaren kadınlarla ilişkilendirildiğini belgelemektedir. Yün işleme, dokuma ve kadın arasında kurulan bu bağ, Yunan dünyasında da devam etmiştir. Yunan dünyasında kadın ve yün işleme/dokuma arasındaki bağı açıklayan en iyi örneklerden biri şüphesiz Atina'da kız bebek doğduğunda evin kapısına kumaş parçasının asılması geleneğidir⁵⁰. Kadınlara ait mezar stelleri üzerinde sıklıkla yer alan kalathos, gelinlere verilen yaygın hediyeler arasında yer almaktadır. Lovén, yün sepeti olarak kullanılan bu hediye'nin evli bir kadının statüsünü ve sorumluluklarını simgelediğini dile getirmektedir⁵¹. Yün işleme ve dokuma sosyal tabakanın tüm sınıflarında yer alan kadınların asli görevi olarak görülmektedir. Roma Dönemi'nde İmparator Augustus'un ailesindeki kadınları kumaş dokumaya yönlendirmesi ve kıyafetlerini bu kumaşlardan diktirmesi, Roma aristokratları arasında dahi yün işleme ve dokumanın yaygınlığını göstermektedir⁵². Ancak, Columella, Nero Dönemi'nde zengin ve aristokrat kadınların dokuma işleriyle uğraşmadığını, dışarıdan lüks ve pahalı kıyafetler satın aldıklarını aktarmaktadır⁵³. Jones, üst tabaka kadınlar arasında MS 6. yüzyıla değin devam eden ev içi yün işleme ve dokuma faaliyetlerinin ekonomik bağlamda bir değerinin olduğuna şüpheyle yaklaşmaktadır⁵⁴.

Levick, kadınların yün işleme, tekstil üretimi ve ticaretinde büyük katkıları olduğu görüşünü ileri sürer ve bu görüşünü Phrygia'da görülen mezar stelleri ile desteklemektedir⁵⁵. Levick, evli çiftlere ait bu anıtlarda tasvir edilen yün ve dokumaya ilişkin aletlerin sadece eş statüsü ile açıklanamayacağını, steller üzerinde yer alan bu semboller (kalathos, iğ, dokuma targağı, yün yumağı) ile kadınların ev ekonomisine, dolayısı ile içinde yaşadığı toplumun

47 Breniquet – Michel 2014, 7.

48 Militello 2007, 65.

49 Breniquet – Michel 2014, 7.

50 Lovén 2013, 135.

51 Lovén 2013, 136.

52 Jones 1974, 351.

53 Jones 1974, 351.

54 Jones 1974, 352.

55 Levick 2004, 194.

ekonomisine yapmış olduğu katkının vurgulandığını öne sürmektedir⁵⁶. Waelkens, Aizanoi mezar stelleri üzerine yer alan yün işleme ve dokuma aletlerinin erdemli ve çalışkan ev kadınlarına atıfta bulunduğunu aktarmaktadır⁵⁷. Bu bağlamda, Aizanoi'da tespit edilen kadın stelleri üzerinde yer alan yün işleme ve dokuma aletlerinden hareketle kentin yün ve tekstil üretiminin boyutlarına ilişkin bir çıkarımda bulunmak oldukça güçtür.

Aizanoi'da halka ait sivil yapılarda sınırlı kazı yapılmış olmasından dolayı, ev içi yün ve tekstil üretimine ilişkin bilgiler oldukça yetersizdir. Benzer bir durum atölyeler içinde geçerlidir. Aizanoi Agorası'nda yapılan kazı çalışmaları sonucunda kemik obje üreten bir atölyenin izleri tespit edilmiştir. Atölyeden ele geçen çok sayıda kemik dikiş iğnesi ve kemik kirman(?) parçaları atölyede bulunan diğer kemik objelerin yanı sıra tekstil üretimiyle ilişkili aletlerin de yoğun olarak üretildiğine işaret etmektedir⁵⁸. Devam etmekte olan Aizanoi Agorası kazı çalışmaları, agorada yün üretimi yapan bir işliğin var olup olmadığı sorusunun cevabı olacaktır. Bu bağlamda kent merkezinin yanı sıra kent territoriumunda bulunan kırsal yerleşimlerinde bu gözle tekrar incelenmesi gerekmektedir. Ancak, bu tip atölyeler değerlendirilirken mimari özelliklerin dışında yün üretimine ilişkin farklı birçok bileşenin tespit edilmesi gerekmektedir. Yün kırkma, tarama, boyama ve yıkama gibi işlemlerde kullanılan aletlerin bozulabilir organik malzemeden yapılmış olması, atölye tespitini zorlaştıran unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır⁵⁹.

Aizanoi'da tespit edilen mezar stel ve sunakları üzerinde mezar sahibinin mesleğine ilişkin ikonografinin tartışmaya mahal vermeksizin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Sunaklar üzerinde mesleğe ilişkin alet tasvirlerinin sunağın tek yüzünde toplandığı görülmektedir⁶⁰. Aizanoi kent territoriumu içinde yer alan Örencik kasabasında tespit edilen Geç İmparatorluk Dönemi'ne ait⁶¹ yuvarlak sunak üzerinde *pedum* kabartması bulunmaktadır. Sunağın korunan yazıt kısmında sunak sahibinin mesleğine ilişkin bilgi verilmemesine karşın *pedum* kabartması, sunak sahibinin küçükbaş hayvancılık faaliyetleri ile uğraştığına işaret etmektedir.

Aizanoi'daki Çoban Loncası

Roma'nın normatif kamusal düzeninde önemli bir yere sahip olan meslek dernekleri, ekonomik faaliyetlerin yanı sıra toplumsal düzenin ve üretimin sürdürülebilirliğini sağlamak için kritik rol üstlenen sivil örgütler olarak karşımıza çıkmaktadır⁶². MS 1. yüzyılda meslek derneklerinin siyasi baskı grubu veya düzen bozucu unsurlar olarak değerlendirilmesine karşın, bahsi geçen yüzyılın sonundan itibaren bu derneklerin toplumsal yapıyı destekleyen önemli

56 Levick 2004, 194.

57 Waelkens 1977, 278; MAMA IX, XLIX.

58 Coşkun vd. 2023, 426.

59 Albertini 2007, 101.

60 Özer – Erdiç 2022, 82.

61 Lehmler – Wörrle 2002, 591.

62 Verboven 2017, 173-174.

kurumlar olduğu kanısı kuvvetlenmiştir⁶³. Roma İmparatorluğu hâkimiyetindeki bölgelerde meslek derneklerinin yerel otorite ile doğrudan iş birliği içinde çalıştığı görülmektedir. Dahası, çoğunluğu meslek derneklerine üye olan Roma orta sınıfı için bu dernekler, kent elitleri ve yönetimi ile bağlantı kurma ve kamusal alanlarda kendini temsil etmek için yeni fırsatlar doğurmuştur⁶⁴. Roma'da meslek loncaları oldukça yaygın bir kavram olmakla birlikte loncanın varlığı bu meslek grubunun ticari faaliyetinin de işareti olarak algılanmalıdır. Bu durum, büyük loncaların toplumsal yapının önemli bir parçası haline geldiğine işaret eder⁶⁵.

Phrygia Bölgesi'nde meslek birliklerinin en net takip edildiği kentlerin başında şüphesiz Hierapolis ve Laodikeia gelmektedir. Mezar ve adak yazıtları kentin endüstriyelleşmiş yün ve tekstil ekonomisi içinde uzmanlaşan iş kollarına ait loncaların olduğunu ve bu loncalar arasındaki iş birliklerini işaret etmektedir. M. Aurelius Diodorus Corescus'un lahdinde yer alan yazıtta mor boyacılar loncasına 3000 *denarius* bağışladığı ve faizi ile yılın belirli bir gününde mezarında haşhaş yakılmasını vasiyet ettiği anlaşılmaktadır. M. Aurelius Diodorus'un, şayet bu isteği yerine getirilmez ise kalan sermayenin çobanlar loncasına devredilmesi vasiyet etmiştir⁶⁶. Mor boyacılar ve çobanlar loncası dışında kentte boyacılar, yün yıkamacılar, keten işçileri, çırcır işçileri, keçe üreticileri ve halı dokumacılarının da loncaları olduğu tespit edilmiştir⁶⁷.

Üretim ve ticaretin ön plana çıktığı kentlerde yoğun olarak görülen meslek birliklerine ilişkin izler, Aizanoi'da da yer almaktadır. Aizanoi Tiyatrosu'nun *cavea* kısmında yürütülen çalışmalar sırasında ele geçen, Flavius Scipio'ya ait yazıt *latypoi* teriminden hareketle taşçılar loncası ile ilişkilendirilmektedir⁶⁸. Taşçılar loncasının tiyatrodan oturma sırasına sahip olması kentte önemli bir konuma sahip olduklarını göstermektedir. Diğer bir örnek Aizanoi Agorası'ndan ele geçen *pedum* kabartmalı sunaktır. MS 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilen sunağın üç yüzüne dağılan *pedum*, *situla* ve zafer geçitlerinde *collegial*'arın taşıdığı *vexilla collegiorum*⁶⁹ kabartması sunağın çoban loncası tarafından adandığına işaret etmektedir. Aizanoi Agorası'nın doğusunda Bizans Dönemi sel taşkın duvarında spoliyen malzeme olarak kullanılan sunak, bulunduğu yere agoranın içindeki bir noktadan taşınmış olmalıdır. Bu varsayımdan hareketle sunağı adayan çoban loncasının agoranın içinde bir yere sahip olduğu önerisinde bulunmak yanlış bir yaklaşım olmayacaktır. Kaldı ki lonca birliklerinin, üyelerine, toplantı yapabilecekleri mekânlar; mallarını depolama için yer, finansal destek ve iş bağlantısı kurma imkanı sağladığı bilinmektedir⁷⁰.

63 Verboven 2017, 174-175.

64 Wojciehowski 2023, 8.

65 Verboven 2017, 189, 196.

66 Thonemann 2011, 188.

67 Thonemann 2011, 188.

68 Wörrle 2011, 143.

69 Verboven 2017, 190.

70 Verboven 2020, 1.

Laodikeai ve Hierapolis gibi büyük ölçekli üretim yapan kentlerde, yünün yıkanması, çırpılması ve boyanması gibi kumaş yapımına hazırlık aşamalarının profesyonelleşmiş farklı iş kolları tarafından yürütüldüğü yukarıda belirtilmiştir. Aizanoi'da bu iş kollarından biri veya birkaçına ilişkin arkeolojik ve epigrafik bir kanıtın tespit edilmemiş olması, kentte ham yün ticareti yapıldığı kanaatini uyandırır. Ancak gelecek yıllarda yürütülen kazı çalışmalarından elde edilecek sonuçlar bu konuda daha net önerilerde bulunmaya imkân sağlayacaktır.

Değerlendirme

Kotiacon ve Kadoi mezar stelleri bu kentlerde çobanların/sürü sahiplerinin varlığını işaret etmesine karşın, küçükbaş hayvancılık faaliyetleri ve yün/tekstil üretimine dayalı ticaretin boyutlarını belgeleme noktasında anlamlı veriler sunmaz. Ancak, Aizanoi'dan ele geçen arkeolojik kanıtlar kentin ticari faaliyetlerini anlamlandırmada ve öneride bulunmaya yardımcı olmaktadır. Tomis'ten ele geçen mezar anıtı, Aizanoilı Latin tüccarların ticari faaliyetlerinin deniz aşırı bölgelere değin uzandığını işaret etmektedir. Kaldı ki Roma İmparatorluk Dönemi'nde Lidya ve Phrygia'nın ticari bağlamda ön plana çıktığı bilinmektedir. Dolayısı ile Phrygia Bölgesinde yaşayan Romalı tüccarların, geniş bir ticaret ağı içinde hareket ettiği anlaşılmaktadır⁷¹. Bu noktada, Aizanoi üretimi yün nereye satılıyordu sorusu gündeme gelmektedir. Levick, Anadolu'nun iç kesimlerinde pazar ekonomisi ile *polis* kavramının paralel ilerlemediğini, pazarların büyük şehir yapısına sahip olmayan kentlerde bağımsız bir şekilde faaliyet gösterdiklerini belirtmektedir. Araştırmacı ayrıca tapınak ve pazarların birlikte varlık gösterdiğini ve karlı bir iş birliği içinde olduklarını da aktarmaktadır. Özellikle dini festivallerin, pazar ekonomisinin canlanmasında ve ticari ilişkilerin kurulmasında önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir⁷². Bu bağlamda Aizanoi'un hem kent hem de toplumsal yapısını şekillendiren Zeus Tapınağı'nın tüccarlar ile faal olarak iş birliği içinde olduğu önerisi yanlış bir yaklaşım olmayacaktır. Özellikle tapınak gelirlerinin büyük bir kısmının kentin tarım ve hayvancılık faaliyetlerini yürüttüğü *kleroi* olarak isimlendirilen tapınak arazilerinden elde edilmesi, bu arazilerde yetişen tarım ürünleri ve hayvancılık faaliyetlerinden elde edilen ürünün ticaretinde, tapınağında etkin rol oynadığı fikrini kuvvetlendirmektedir.

French'in, Aizanoi için önerdiği yol bağlantılarına göre ticaret yollarının merkezinde bulunan Aizanoi ürünlerini Lydia bölgesi üzerinden Smyrna ve Ephesos limanlarına göndermesi kuvvetle muhtemeldir. Bu da *Puteoli*⁷³ yazıtında olduğu üzere Phrygia yünü genellemesi altında bölgedeki farklı kentlerle birlikte Aizanoi'dan elde edilen yünlerinde kastedildiği düşünülebilir. Ancak, Aizanoi yününün ticaret rotasına ilişkin farklı önerilerde de bulunmak mümkündür. Bu noktada odağımızı Anadolu'daki Roma lejyon ve garnizonlarına çevirmemiz gerekmektedir.

71 Levick 2004, 189.

72 Levick 2004, 191.

73 Broughton 1938, 550

Roma lejyonları ve onlara bağlı birliklerin büyük ölçekli bir kasabadan daha kalabalık bir nüfusa sahip olduğu bilinmektedir⁷⁴. Levick, Pannonia ve Dalmatia'da bulunan üç lejyon ve onlara bağlı birliklerin iki büyük kasaba veya altı küçük yerleşime eşdeğer nüfusa sahip olduğunu belirtmektedir. Bireysel olarak büyük bir harcama gücüne sahip olan askeri birliklerin aynı zamanda gıda, giysi ve silah gibi temel ihtiyaçlarının da karşılanması gerekmektedir. Lejyonların bu temel ihtiyaçlarının karşılanması şüphesiz bulundukları bölgede önemli bir ekonomik hareketliliğe yol açmıştır⁷⁵. Lejyonlara bağlı ekonomik hareketlilikten ilk olarak Anadolu'nun kuzeybatısında yer alan kentler faydalanmıştır. Roma'nın buraya kalıcı olarak yerleşmesi bölge ekonomisini hareketlendirmiştir. Vespasianus Dönemi'nde, Fırat Nehri boyunca yerleştirilen iki lejyon Anadolu'da ekonomik hareketliliği artırmıştır. Levick, bu orduların konuşlanmış oldukları Cappadocia ve Doğu Pontus bölgelerinin tekstil ve silah ihtiyacını karşılamada yetersiz kaldığını, Galatia, Bithynia ve Phrygia gibi daha batıda kalan bölgelerden bu ihtiyaçların tamamlandığını dile getirmektedir. Araştırmacı, bu dönemde Batı Anadolu ve İç Anadolu bölgelerinin lejyonların ihtiyaçlarına yönelik üretimden önemli kazançlar sağladığını aktarmaktadır⁷⁶. Özellikle Flaviuslar Dönemi'nde Anadolu'da askeri birliklerin ulaşımını kolaylaştırmak için yapılan gelişmiş yol ağı, tüccarların mal taşımalarını hızlandırarak ticaretin ölçeğinin büyümesini sağlamıştır.

Asker ve alt sınıf vatandaşlara yönelik tekstil üretiminde düşük kalite yünün kullanıldığı bilinmektedir. Dolayısıyla Levick'in aktarımlarından hareketle Aizanoi'da üretilen düşük kalite yünün veya bu yünden üretilmiş tekstil ürünlerinin lejyonlara gönderilmiş olabileceği önerisi göz ardı edilmemelidir.

Aizanoi mezar stelleri ve sunakları üzerinde meslek gruplarının net bir biçimde temsil edildiği görülmektedir⁷⁷. Dolayısı ile yün işlemenin farklı aşamalarında çalışan meslek gruplarına ilişkin stel ve sunakların kentte tespit edilmemiş olması kentin ham yün ticareti yaptığı kanısını uyandırır. Diocletianus'un tavan fiyatlar fermanının XXV. maddesinde işlenmemiş yün içinde bir fiyat belirlenmesi yünün işlenmeden satışının yapıldığını göstermektedir⁷⁸. Ancak kentte yürütülen kazı çalışmalarından elde edilecek yeni veriler bu konuya ilişkin daha net yargılara ulaşılmasına katkıda bulunacaktır.

Levha Alıntı Listesi

Levha 1: Thonemann 2013, Harita 2.

Levha 2: Waelkens 1977, Levha 39, fig. 144.

Levha 3: Ubi Erat Lupa Koleksiyonu, Stel No. 32909. (<https://lupa.at>)

Levha 4: Aizanoi Kazısı Fotoğraf Arşivi.

⁷⁴ Levick 2004, 187.

⁷⁵ Levick 2004, 187.

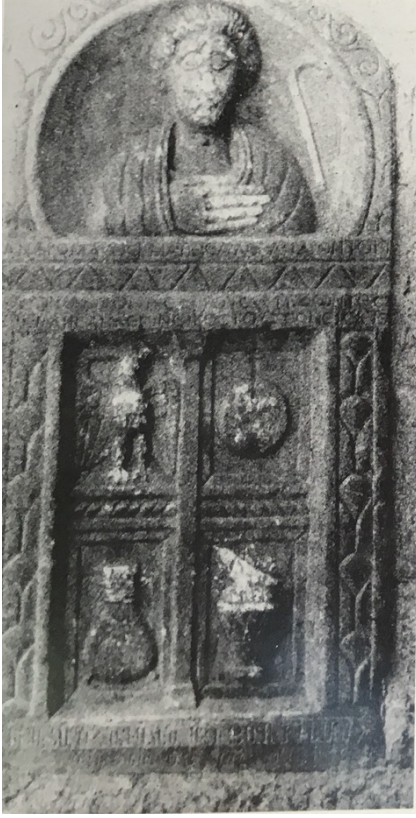
⁷⁶ Levick 2004, 187.

⁷⁷ Özer – Erdiç 2022, 82.

⁷⁸ Wild 2014, 13.

Levha 1: Phrygia Epiktetos Haritası

Levha 2: Kotiaesion Mezar Steli

Levha 3: Kadoi Mezar Steli

Levha 4: Aizanoi Pedum Kabartmalı Sunak

Kaynakça

Antik Kaynaklar

Dio Chrysostom

Oratione III, (Çeviri: J.W. Cohoon- H.L. Crosby), Page, T.E., Capps, E., Rouse, W.H.D, Post, L.A., Warmington, E.H., (eds)Harvard University Press, 1932.

Ioannes Kinnamos

Ioannes Kinnamos'un Historia'sı 1118-1176 (Çeviri: I. Demirkent.) Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2001.

Plinius

Plinius, Naturalis Historia (Natural History), (Çeviri: H. Rackham), Harvard University Press, 1961.

Strabon

Strabon, Antik Anadolu Coğrafyası (Geographica: XII-XIII-XIV). Çeviri:Adnan Pekman. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1993.

Vitruvius

Vitruvius, Mimarlık Üzerine On Kitap (Çev. S. Güven), İstanbul, 1998.

Modern Kaynaklar

Albertini 2007

Albertini, M.E, “Washing and Dyeing Installations of the Ancient Mediterranean: towards a Definition from Roman Times back to Minoan Crete”, M. L. Nosch ve C. Gillis (eds.), *Ancient Textiles Production, Crafts and Society*, Oxbow Books, Oxford, 2007.

Bacelli vd. 2014

Bacelli, G. – Benedetta, B. – Matteo, V. “Elements for a Comparative Study of Textile Production and Use in Hittite Anatolia and Neighbouring Areas”, Nosch, M.L, Michel, C., Harlow, M., (Eds.), *Prehistoric, Ancient Near Eastern and Aegean Textiles and Dress: an Interdisciplinary Anthology* (Ancient Textile Series 18), Oxford: Oxbow Books, 97-142.

Baştürk – Baştürk 2022

Baştürk, M.B., Baştürk, E. “Şarhöyük- Dorylaion MÖ 3. binyıl Verileri”, Işıklı, M., Fidan, E., Türker, A., Yılmaz, M.A(eds.), *MÖ III. Binyılda Anadolu*, Ege Yayınları, İstanbul, 247-258.

Benda Weber 2013

Benda Weber, I., “Textile Production Centres, Products and Merchants in the Roman Province of Asia”, Gleba, M., Pasztokai-Szeoke, J. (eds.), *Making textiles in pre-Roman and Roman times: People, places, identities*, Ancient Textile Series 13. Oxford: Oxbow Books, 109-120.

Broughton 1938

Broughton, T.R.S, "Roman Asia", Frank, T. (ed.), *An Economic Survey Of Ancient Rome*, Baltimore, 535-578.

Breniquet – Michel 2014

Breniquet, C. – Michel, C., "Wool Economy in the Ancient Near East and Aegean", *Wool Economy in the Ancient Near East and the Aegean: from the Beginnings of Sheep Husbandry to Institutional Textile Industry*, 17, Oxbow Books, 1-11.

Buckler vd. 1925

Buckler, W.H., Calder W. M., Cox, C. W. M., "Asia Minor, 1924. II.--Monuments from Cotiaecum", *The Journal of Roman Studies*, Vol. 15, 141-175

Burke 2005

Burke, B., "Textile Production At Gordion And The Phrygian Economy", Kealhofer, L.(ed.), *The Archaeology of Midas And The Phrygians: Recent Work at Gordion*, Philadelphia: University of Pennsylvania Museum of Archaeology and Anthropology, 69-81

Burke 2007

Burke, B., "The Kingdom of Midas and Royal Cloth Production", Gillis, C., Nosch, L.B. (eds.), *Ancient Textiles: Production, Crafts and Society*, Oxford: Oxbow Books, 100-111.

Coşkun – Özbay - Çevirici Coşkun 2023

Coşkun, G., Özbay, F., Çevirici Coşkun, F., "Aizanoi 2021", 42. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara, 419-440.

Coşkun vd. 2024

Coşkun, G., Özbay F., Çevirici Coşkun, F., Usta, H., "Aizanoi 2022", 43. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara, 185-206.

Erdemir 2011

Erdemir, H., "Woolen Textiles: An International Trade Good in the Lycus Valley in Antiquity", Küchler, M., Lampe, P., Theißen, G., Zangenberg, J., (eds.), *Colossae in Space and Time*, Göttingen, 104- 130.

French 1993

French, D. "Anadolu'da Roma Yolları ve Mil Taşları", *X. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, İstanbul, 1993, 199-206.

İznik 2006

İznik, E., *Roma İmparatorluğu Döneminde Frigya Epiktetos Merkezlerinde (Dorylaeum, Nacolea, Midaecum, Cotiaecum, Aezani), Sosyopolitik, Sosyoekonomik ve Sosyokültürel Yapı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2006

İznik 2011

İznik, E., "İmparator Diocletianus'un Tavan (En yüksek) Fiyatlar Fermanı/ *Edictum de pretiis Rerum Vanalium*", *Tarih Araştırmaları Dergisi (TAD)*, Cilt XXX, Sayı: 49, 97-130.

Jones 1974

Jones, A.H. M., *The Roman Economy Studies in Ancient Economic and Administrative History*, Burnt, P. A. (ed.), New Jersey.

Kelp 2013

Kelp, U., "Grave Monuments and Local Identities in Roman Phrygia, Thonemann, P. (ed.), *Roman Phrygia Culture and Society*, Cambridge University, 2013.

Lehmle- Wörrle 2002

Lehmle, C., Wörrle, M., "Neue Inschriftenfunde aus Aizanoi III: Aizanitica Minora1", *Chiron. Mitteilungen Der Kommission für Alte Geschichte Und Epigraphik Des Deutschen Archäologischen Instituts* 32 (January), 571–646.

Levick 2004

Levick, B., "The Roman Economy: Trade in Asia Minor And Niche Market", *Greece & Rome*, Vol. 51, No.2, 180- 198.

Lovén 2007

Lovén, L.L., "Wool Work as a Gender Symbol in Ancient Rome. Roman Textiles and Ancient Sources", Gillis, C., Nosch, L. B. (eds.), *Ancient Textiles: Production, Crafts and Society*, Oxford: Oxbow Books, 365-378.

Lovén 2013

Lovén, L.L., "Textile production, female work and social values in Athenian vase painting", Schallin, A. L., (ed.), *Perspectives on ancient Greece*, Stockholm, 2013.

MAMA IX

Levick, B., Mitchell, S., Potter, J., Waelkens, M., (eds.), Cox, C. W. M., Cameron, A., Cullen, J., (kayıt Altına Alanlar, Monumenta Asiae Minoris Antiqua, IX: *Monuments From the Aezanitis*, London: Gloucester Printed in Great Britain, 1988.

Maner 2018

Maner, Ç., "Anadolu'da Dokuma Devrimi Neolitik Çağ'dan Demir Çağı'na Yünün Tarihi ve Maddi Değeri", *Tarihi Dokumak: Bir Kentin Gizemi, Sof*, VEKAM Yayınları NO: 43, Ankara, 43-63.

Militello 2007

Militello, P., "Textile Industry and Minoan Places", Gillis, C., Nosch, L. B. (eds.), *Ancient Textiles: Production, Crafts and Society*, Oxford: Oxbow Books, 61-73.

Özer - Erdinç 2022

Özer, E., Erdinç, Z., "Aizanoi Mezar Bomoslarında Görülen Bezeme ve Figürler Üzerine Değerlendirme", *Mediterranean Journal of Humanities*, XII (2022), 79- 89.

Şare Ağtürk 2014

Şare Ağtürk, T., "Arakhne's Loom: Luxurious Textile Production in Ancient Western Anatolia, *OLBA XXII*, 252-280.

Şimşek 2013

Şimşek, C., *Laodikeia (Laodiceaad Lycum)*, Ege Yayınları, İstanbul.

Thonemann 2011

Thonemann, P., *The Maender Valley A Historical Geography From Antiquity to Byzantium*, Cambridge University Press, 2011.

Thonemann 2013

Thonemann, P., "Phrygia: an anarchist history, 950 BC- AD 100", Thonemann, P. (ed.), *Roman Phrygia Culture and Society*, Cambridge University, 2013.

Verboven 2017

Verboven, K., "Guilds and the Organisation of Urban Populations During the Principate", Verboven, K., Laes, C., (eds.), *Work, Labour, and Professions in the Roman World*, Leiden-Boston, 173- 202.

Verboven 2020

Verboven, V., "The Structure of Mercantile Communities in the Roman World: How Open Were Roman Trade Networks?", Arnaud P, Keay, S., (eds.), *Roman port societies: the evidence of inscriptions. In British School at Rome Studies*, 326-366.

Vila – Helmer 2014

Vila, E. – Helmer, D., "The Expansion of Sheep Herding and the Development of Wool Production in the Ancient Near East: An Archaeozoological and Iconographical Approach", Breniquet, C. Michel, C., (eds.), *Wool Economy in the Ancient Near East and the Aegean*, 22-40.

Zidan Ali 2022

Zidan Ali, R.S., "قتراتخم جذامند عوضى في نامورلا ن فلا في اهتلا لادو موديد اصء" "The Pedom Stick and its Significance in Roman Art- Through Selected Models" *Bulletin of the Center for Papyrological Studies*, 39(1), 381-420.

Waelkens 1977

Waelkens, M., "Phrygian Votive and Tombstones as Sources of the Social and Economic Life in Roman Antiquity", *Ancient Society*, Vol. 8 (1977), 277-315.

Wild 2014

Wild, J.P., "The Edict of Diocletian, Aria and Cashmere", *Saitabi: revista de la Facultat de Geografia i Història*, 64-65, 11-23.

Wojciechowski 2023

Wojciechowski, P., "History, membership, and activity of the Roman collegia dendrophorum Outline of the problem", *Klio*, 66 (2), 3-17.

Wörrle 2011

Wörrle, M., "Aizanoi's Theatre in Use: An Epigraphic Approach", (Eds. N. Bilgen, R.V.D. Hoff, S. Sandalcı, S. Silek), *Archaeological Research in Western Central Anatolia: The IIIrd International Symposium Of Archaeology, Kütahya 8th- 9th Marc 2010*, Üç Mart Yayınları, 140-150.

Yılmaz 2022

Yılmaz, D., “Arkeolojik Buluntular Işığında Neolitik Çağ’dan Erken Tunç Çağı Sonuna Kadar Anadolu’da Dokumacılık”, D. Yılmaz (ed.), *Neolitik Çağ’dan Demir Çağı Sonuna Kadar Anadolu’da Dokumacılık*, Ege Yayınları, İstanbul, 5-51.

Seleucia | Sayı XV | Mayıs 2025

Doğu Dağlık Cilicia Mimari Plastiği Bağlamında
Olba'dan Bir Grup Buluntu

*A Group of Finds from Olba in the Context of
Architectural Decoration in Eastern Rough Cilicia*
Emel Erten – Yavuz Yeğin

9

Su Kemerlerinin Ötesinde: Kırsalda Roma Yaşamı ve
Mimarisi

*Beyond the Reach of the Aqueducts: Roman Lives and
Architecture in the Countryside*
Fikret Yegül

33

Juliana Anicia: "A Building Loving Woman"
Gender and Construction in Constantinople

*Juliana Anicia: "Yapı İşlerini Seven bir Kadın":
Constantinopolis'te Toplumsal Cinsiyet ve İnşaat Faaliyetleri*
Diane Favro

55

Boncuk ve Vazo Yapımı Dışında
Tunç Çağı'nda Camın Farklı Kullanım Biçimleri
Different Uses of Glass in the Bronze Age
Other than Beads and Vessels
Emel Erten

71

Savatra'dan Yeni Adak Yazıtları
New Votive Inscriptions from Savatra
Mehmet Alkan – İlker Işık

93

Tyana Geç Antik Sur Duvarında Ele Geçen Bir
Define Hakkında İlk Değerlendirmeler
*First Evaluations of a Hoard Discovered in the Tyana
Fortress Wall*

Hüsamettin Hayri Şener

107

Gaziantep Gerçin Höyük'ten Savaş Arabası Şeklinde
Bir Kaide

A Chariot-Shaped Base from Gerçin Höyük, Gaziantep
Tımur Demir – Özgür Çomak

121

Tarsus'da Türk İslam Dönemi Mihrapları
The Mihrabs of Turkish-Islamic Period in Tarsus
Mustafa Kaya

139

Aizanoi Tiyatrosu'nun Scaenae Frons Düzeninin
Anadolu'daki Benzer Tiyatro Örnekleriyle Karşılaştırılması
*Comparison of the Scaenae Frons Order of the Aizanoi
Theatre with Similar Theatre Examples in Anatolia*
Fikret Özbay – İrem Kaya Yuki

161

Eski Çağ ve Geç Antik Çağ Yazılı Kaynaklarında
Zephyrium

Zephyrium in Ancient and Late Antique Written Sources
Muzaffer Yılmaz

183

Batı Karadeniz'de Protohistorik Dönemlere Ait Yeni
Veriler

*Recent Archaeological Evidence from the Protohistoric
Periods of the Western Black Sea Region*

Emrullah Kalkan - Yunus Emre Sevinç

193

Anamur'da Ortagonuş (Bahçegonuş) Hanı ve Çeşmesi
Ortagonuş (Bahçegonuş) Inn and Fountain in Anamur
Halil Sözlü – Sultan Eren

213

Ardahan'ın Hanak İlçesindeki Veli Kalesi
Veli Fortress in Hanak District of Ardahan
Özlem Oral

227

Roma Dönemi'nde Phokaia'yı Etkileyen
Depremlerdeki Arkeolojik İzler

*Archaeological Traces of Earthquakes Affecting Phokaia
In the Roman Age*

Sabri Arıcı

243

Eagle Figurine With Gold Medallion Holding a Ram
From Burdur Museum

Burdur Müzesi'nden Koç Tutan Altın Madalyonlu

Kartal Figürini

Salih Soslu

259

Antik Kaynaklar, Antropolojik ve Arkeolojik Veriler
Işığında Eski Çağ'da Dövme

*Tattooing in Antiquity in the Light of Ancient Literature,
Anthropological and Archaeological Data*

Ahmet Emirhan Bulut

287

Samsun, Bafra'daki Roma Dönemi Taş Sanduka
Mezarları ve Buluntularının Değerlendirilmesi

*An Evaluation of the Roman Period Stone Cist Graves
and Their Findings from Bafra, Samsun*

Orhan Alper Şirin

321

Aizanoi Kadoi ve Kotiaecion'dan Yün Üretimine İlişkin
Arkeolojik İzler

*Archaeological Evidence of Wool Production from
Aizanoi, Kadoi and Kotiaecion*

Aslıhan Özbay

347

Seyitömer Höyük'ten Ele Geçen Bir Grup Bıçak
A Group of Knives Found at Seyitomer Mound

Rana Başkurt Usta – Hüseyin Usta

367

Traianus'un Doğu Seferine İlişkin Arkeolojik Kanıtlar
Archaeological Evidence of Trajan's Eastern Campaign

Burak Erdem

383

Alahan Manastırı Mağara – Kilisesi
Cave-Church in Alaban Monastery

Murat Özyıldırım - Yavuz Yeğin

397

ISSN 2148-4124

ISBN 978-625-6925-83-0

9 786256 925830

